

Studie Centra kulturní antropologie 9, 2025
Study Series of the Centre for Cultural Anthropology 9, 2025

Nejen lovec mamutů

K poctě Eduardu Štorchovi

Not Just a Mammoth Hunter

In Honour of Eduard Štorch

Jaromír Linda – Petr Kostrhun – Filip Krásný – Zdeňka Nerudová –
Barbora Půtová – Václav Soukup

Předložená publikace vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Moravské zemské muzeum (DKRVO, MK000094862).

This work appears through the institutional support of long-term conceptual development of research institutions provided by the Ministry of Culture (ref. MK000094862).

Recenzovali / Reviewed by: doc. PhDr. Martin Oliva, Ph.D., DSc.
doc. PhDr. Miroslav Popelka, CSc.

- © **Autorský tým / Authorial team:** Petr Kostrhun, Filip Krásný, Jaromír Linda, Zdeňka Nerudová, Barbora Půtová, Václav Soukup
- © **Fotografie / Photography by:** Archiv Ústavu Anthropoloz MZM, Filip Krásný, Jaromír Linda, Zdeňka Nerudová, Library of Congress, LA PNP, The Israel Museum
- © **Přeložili / Translated by:** Vít Prošek (Eduard Štorch's Two-faced Lobeč, Zdeněk Burian and Eduard Štorch: Images From Prehistory In The Mammoth Hunters), Robin Alexander Smith (Mammoth Hunters Under the Microscope)
- © **Ilustrace / Illustrations:** Jean Clottes, Élisabeth Daynés, Zdeněk Daněk, Dědici Zdeňka Buriana / Zdeněk Burian's heirs, Vratislav Hnátek, Petr Modlitba, John Sibbick
- © **Jazyková úprava / Editing:** Jan Táborský (Lovci mamutů pod vědeckým drobnohledem)
- © **Layout:** Michaela Tomsová

© Moravské zemské muzeum / Moravian Museum, 2025

ISBN: 978-80-7028-639-5

Obsah / Content

Úvodem (Petr Kostrhun)	6
Introduction (Petr Kostrhun)	8
I. Dvojí Lobeč Eduarda Štorcha (Jaromír Linda – Petr Kostrhun – Filip Krásný) / Eduard Štorch's Two-faced Lobeč (Jaromír Linda – Petr Kostrhun – Filip Krásný)	10
II. Lovci mamutů pod vědeckým drobnohledem (Zdeňka Nerudová) / Mammoth Hunters Under the Microscope (Zdeňka Nerudová)	71
III. Zdeněk Burian a Eduard Štorch: obrazy z pravěku v knize <i>Lovci mamutů</i> (Barbora Půtová) / Zdeněk Burian and Eduard Štorch: Images From Prehistory In <i>The Mammoth Hunters</i> (Barbora Půtová)	115
IV. Ekonomika doby kamenné: od reciprocity k tržnímu mechanismu (Václav Soukup) / The Economy of the Stone Age: From Reciprocity to Market Mechanism (Václav Soukup)	153
Souhrn	220
Summary	221

Úvodem

V příštím roce si připomeneme sedmdesát let od úmrtí učitele, archeologa a spisovatele Eduarda Štorcha (* 10. 4. 1878 Ostroměř, † 25. 6. 1956 Praha). Archeologii se začal věnovat roku 1902 v Mostě, v jehož okolí pedagogicky působil jako absolvent učitelského ústavu v Hradci Králové. O rok později své působíště přesunul na severní pražská předměstí – do Libně a Bubnů. Do archeologických výzkumů zde zapojil své žáky a začal pro ně psát příběhy z pravěku, zpočátku pedagogicky propojené s výklady v zájmu prosazení pravěku do školního dějepisu. Z dostupné korespondence je naprosto zjevné, že svého učitele měly děti velmi rády, přinášel jim často do neutěšených životních poměrů zájem a pozitivní energii. V tomto svém poslání však nenacházel vždy pochopení u svých nadřízených a kolegů. V rámci rakousko-uherského školního systému byl kritizován z pozic klerikálů. V období první republiky zase vadilo Štorchovo socialistické smýšlení a ani léta po roce 1948 nebyla pro něj snadná, navíc se dostavily zdravotní potíže. Jeho jedinečná snaha popularizovat pravěk vyvolávala srážky také s odborníky, takže vlastní dráhu archeologa nakonec raději opustil, svoji sbírku v roce 1925 prodal do Národního muzea a plně se věnoval pouze literatuře pro mládež. Díky svým příběhům z pravěku a časného středověku, které v době obou světových válek zaujaly také národně povzbuzujícími náměty, patřil ve 30.–50. letech 20. století k nejoblíbenějším autorům dobrodružné literatury, úspěšný byl i v zahraničí.

Přes všechny životní nesnáze nás dnes Eduard Štorch může zaujmout také svým životním optimismem a neobvykle rozvinutým sociálním cítěním. Byl v pravdě pokrokovým pedagogem a reformátorem, cestovatelem, organizátorem a také fotografem. Štorch byl také jedním z prvních propagátorů skautského hnutí v Čechách. Pravidelně přispíval do časopisu *Junák* od jeho vzniku v roce 1915, kde se ovšem podepisoval jako Sachem – indiánský náčelník. Zde podával zprávy o táboření u Jadranu, kde organizoval pro děti z chudých rodin ozdravné pobyty v duchu zásad eubiotiky, směřující k trvale udržitelnému životu, a to pravděpodobně jako jeden z prvních v Evropě. Popisoval také lyžařské kurzy a další zimní sporty, zakončované závody. Nejchudším žákům sháněl lyže, později je sám i vyráběl, přičemž veškeré výdaje hradil především sám. Prosazoval novátorské myšlenky rodinného skautingu, a to i teoreticky, když v roce 1921 vydal *Tábornickou příručku*. Za jistý vrchol jeho aktivit směřujících k zlepšení životní situace svých školních svěřenců lze považovat vybudování tzv. Dětské farmy – v dnešním smyslu slova komunitní školy v přírodě, kterou provozoval i přes nepřízeň úřadů v letech 1926–1934 na pražském Libeňském ostrově.

Životnímu dílu a osobnosti Eduarda Štorcha bylo věnováno již více pozornosti. První rozsáhlejší biografie vyšla z pera Bohumila Kettnera v roce 1986; připomenout musíme i práci Ivany Sýkorové a Václava Matouška (Sýkorová – Matoušek, 1998). V knize *Bohové, Hroby a učitelé* věnoval Štorchovi značnou pozornost Karel Sklenář v roce 2003. V po-

slední době se také Moravské zemské muzeum zapojilo do několika „štorchovských“ projektů. V roce 2022 jsme měli možnost spolupracovat na výstavě kolegů z Národního pedagogického muzea a knihovny „Pravěk, k tabuli!“, kde byl samozřejmě Eduard Štorch výrazně tematizován. Na tuto výstavu v následujícím roce navázal interdisciplinární seminář „Učitelé a archeologie“, doprovázený kolektivní stejnojmennou monografií. V letošním roce připravilo Národní muzeum atraktivní a široce pojatou výstavu „Pravěká dobrodružství Eduarda Štorcha“ spolu s výpravným katalogem.

Také naše instituce se k počtě Eduarda Štorcha chce přihlásit dalšími *Studiemi Centra kulturní antropologie*. První z textů se vrací ke Štorchově asi poslední velké archeologické iniciativě v pravém smyslu slova – k jeho průzkumu neolitické lokality Lobeč, který zahájil ve 30. letech 20. století. Tato lokalita je v kontextu pravěkého osídlení Čech pozoruhodná bohatstvím štípané kamenné industrie, ale také tím, že se stala inspirací pro Štorchův „pravěký“ román *Minehava*. Především díky rozsáhlé heuristické a archivní práci hlavního autora prvního textu Jaromíra Lindy se podařilo popsat málo známé okolnosti spojené s touto Štorchovou etapou života, při které se setkal jako spolupracovník také s Karlem Absolonem, se kterým vedl bohatou korespondenci dnes uloženou v Absolonově pozůstalosti v Moravském zemském muzeu. Následující kapitola Zdeňky Nerudové si za cíl položila nesnadný úkol, podrobit komentáři Štorchovo nejznámější dílo *Lovci mamutů* z pohledu současné archeologie a etnologie. Vznikl tak velmi dynamický a atraktivní text, oživující Štorchovy literární hrdiny. Dlouhodobá spolupracovnice naší instituce, antropoložka, archeoložka a historička umění Barbora Půtová připojila podrobnou analýzu spolupráce Eduarda Štorcha se Zdeňkem Burianem při ilustrování téže knihy, jejíž výsledky se staly pro zobrazení pravěku pro mnoho generací přímo ikonické. Knihu uzavírá současný pohled na kulturní evoluci našich dávných předků z pera kulturního antropologa Václava Soukupa.

Za trpělivost při přípravě sazby a tisku vděčíme Michaele Tomsové z Edičního oddělení MZM.

listopad 2025
Petr Kostrhun

Introduction

Next year will mark the 70th anniversary of the death of the teacher, archaeologist, and writer Eduard Štorch (*10 April 1878, Ostroměř, †25 June 1956, Prague). He became involved in archaeology in 1902 in Most, where he worked as a teacher after graduating from the teacher training college in Hradec Králové. A year later, he moved to Libeň and Bubny, the northern outskirts of Prague. He engaged his students in archaeological research and began writing stories about prehistory for them, initially connected to his teaching to promote prehistory in school history lessons. From the available correspondence, it is clear that the children were very fond of their teacher, who often brought interest and positive energy to their bleak living conditions. However, his superiors and colleagues often misunderstood his aims. Within the Austro-Hungarian school system, he was criticised by clerical circles. During the First Czechoslovak Republic, it was Štorch's socialist views that met with disapproval, and even years after 1948, life was not easy for him, compounded by health problems. His unique efforts to popularise prehistory also led to misunderstandings with experts, so he eventually abandoned his career as an archaeologist and sold his collection to the National Museum in 1925, devoting himself fully to literature for young people. Thanks to his stories from prehistory and the early Middle Ages, which also attracted attention during both world wars for their nationally inspiring themes, he was one of the most popular authors of adventure literature in the 1930s–1950s and was also successful abroad.

Despite all the difficulties he faced in his life, Eduard Štorch can still captivate us today with his optimism and remarkable social sensitivity. He was truly a progressive educator and reformer, traveller, organizer, and photographer. Štorch was also one of the first promoters of the Scout movement in Bohemia. He regularly contributed to the magazine *Junák* from its inception in 1915, where he signed his name as Sachem – an Indian chief. Here he reported on camping trips to the Adriatic, where he organized health camps for children from poor families in the spirit of eubiotics, with the aim of promoting sustainable living, probably as one of the first in Europe. He also described skiing courses and other winter sports, culminating in competitions. He procured skis for the poorest pupils, then made them himself, covering all expenses mainly from his own resources. He promoted innovative ideas of family scouting, even theoretically, when he published *Tábornická příručka* (Camping Handbook) in 1921. The highlight of his activities aimed at improving the living conditions of his school pupils can be considered the establishment of Children's Farm – an outdoor community school, which he ran despite the opposition of the authorities between 1926 and 1934 on Libeň Island in Prague.

More attention has been paid to the work and personality of Eduard Štorch. The first extensive biography was written by Bohumil Kettner in 1986; we must also mention the work of Ivana Sýkorová and Václav Matoušek (Sýkorová – Matoušek, 1998). In his book *Bohové, hroby a učitelé* (Gods, Graves, and Teachers), published in 2023, Karel Sklenář

focused significantly on Štorch. Recently, the Moravian Museum has also been involved in several Štorch-related projects. In 2022, we had the opportunity to collaborate with our colleagues from the National Pedagogical Museum on their exhibition *Pravěk k tabuli* (Prehistory Goes to School), where Eduard Štorch was, of course, a prominent theme. This exhibition was followed the next year by an interdisciplinary seminar entitled *Učitelé a archeologie* (Teachers and Archaeology), accompanied by a collective monograph of the same name. This year, the National Museum has prepared an attractive and wide-ranging exhibition entitled *Pravěká dobrodružství Eduarda Štorcha* (Prehistoric Adventures of Eduard Štorch), together with an illustrative catalogue.

Our institution also wishes to pay tribute to Eduard Štorch with further studies published by the Centre for Cultural Anthropology. The first text returns to what was probably Štorch's last major archaeological initiative in the true sense of the word – his exploration of the Neolithic site of Lobeč, which he began in the 1930s. The site is remarkable in the context of prehistoric settlement in Bohemia for its wealth of chipped stone artefacts, but also because it inspired Štorch's next "prehistoric" novel, *Minehava*. Thanks mainly to the extensive heuristic and archival work of the main author of the first text, Jaromír Linda, it has been possible to describe the little-known circumstances surrounding this period of Štorch's life, during which he also collaborated with Karel Absolon. They exchanged extensive correspondence, which is now stored in Absolon's estate at the Moravian Museum. In the following chapter, Zdeňka Nerudová took on the difficult task of commenting on Štorch's best-known work, *Lovci mamutů* (Mammoth Hunters), from the perspective of contemporary archaeology and ethnology. The result is a very dynamic text that brings Štorch's literary heroes to life. Barbora Půtová, a long-time collaborator of our institution, anthropologist, archaeologist, and art historian, has added a detailed analysis of Eduard Štorch's collaboration with Zdeněk Burian in illustrating the same book, the results of which have become iconic for many generations in their depiction of prehistory. The book concludes with a contemporary view of the cultural evolution of our ancient ancestors, penned by cultural anthropologist Václav Soukup.

The aim of our publication is to introduce readers to the personality and work of Eduard Štorch through individual studies. Last but not least, we want to present the world of Moravian prehistory and the life of mammoth hunters, topics to which Štorch devoted his life, from various perspectives. We perceive the literary and scientific work of this important figure not only as part of our cultural heritage, but also as a timeless challenge and inspiration for future generations of scientists and writers who decide to devote themselves to the study of prehistory.

We would like to thank Michaela Tomsová from the Editorial Department of the Moravian Museum for her patience in preparing the typesetting and printing.

November 2025

Petr Kostrhun

Pustý vrch u Lobče, pohled od jihovýchodu; Štorchova vilka je skryta v nízkém lesíku na levé straně fotografie (1947) © Ústav Anthropos MZM.

Pustý vrch [Desolate Hill] near Lobeč, view from the southeast; Štorch's villa is hidden in a small grove on the left side of the photograph (1947) © Anthropos Institute, Moravian Museum.

Dvojí Lobeč Eduarda Štorcha

Eduard Štorch's Two-faced Lobeč

Jaromír Linda, Petr Kostrhun, Filip Krásný

„Pustý vrch v Lobči je novinka v naší archeologii.
Jeho veliký význam vynikne,
až vyjde připravovaná velká monografie o něm.
Bude pak totéž pravěké naleziště zpracováno
ve dvojm způsobu: jednou románově (Minehava),
po druhé odborně vědecky“
Poznámky E. Štorcha k Minehavě, 1950

Během svého života napsal brněnský přírodovědec, speleolog a archeolog Karel Absolon zřejmě jen málo dopisů podobných tomu, který vznikl v odpoledních hodinách 28. června 1956: „Drahá paní Štorchová. Nezapomenutelný příteli Eduarde. Je čtvrtek 15.30 odpoledne, co tento dopis píšu, v tu chvíli mizí tělo přítelovo v požářišti a můj smutek je veliký. Lobeč nás spojila ku společnému dílu a já velmi lituji, že nepřízeň doby nedovolila, aby toto dílo viděl vytištěno, ale z tabulek obrazů, jež jsem mu dvakrát během doby předložil, dobře zvěděl, jak asi toto dílo jednou bude vypadat a dobře přítel ocenil, co jsem mu věnoval práce i času [...] Zanechává skvělou památku ve vědě i v kultuře národní, a proto jej oslovuji, jako by žil, pro mě neumřel, jen odešel do záhadna, lidským rozumem nepochopitelné končiny.“ (Absolon Štorchové, 28. 6. 1956).

Výsledkem společného díla Karla Absolona a Eduarda Štorcha (a částečně i Františka Adámka) je několik nikdy nevydaných textů

“Pustý vrch in Lobeč is a novelty
in our archaeology.
Its great significance will become apparent
once the substantial monograph now in
preparation is published.
The prehistoric site will be presented
in two forms: one in a novel (Minehava),
the other in a scientific study.”
Eduard Štorch's notes on Minehava, 1950

During his lifetime, the Brno natural scientist, speleologist, and archaeologist Karel Absolon wrote very few letters similar to the one written on the afternoon of 28 June 1956: “Dear Mrs. Štorchová. My unforgettable friend Eduard. It is Thursday, 3:30 in the afternoon, as I write this letter, while my friend's body is vanishing in the flames, and my sorrow is great. Lobeč brought us together in a shared endeavour, and I deeply regret that the adversity of the times did not allow him to see this work printed. Yet from the images that I showed him twice, he knew well what this work would one day look like, and he appreciated greatly the labour and time I devoted to it [...] He leaves behind a splendid legacy in science and in our national culture, and so I address him as though he were alive; to me he has not died, he has only departed into the mysterious, to a place beyond human understanding.” (Absolon to Štorchová, 28 June 1956).

The result of the joint work of Karel Absolon and Eduard Štorch (and partly also of František Adámek) consists of several unpub-

Lovci mamutů pod vědeckým drobnohledem

Mammoth Hunters Under the Microscope

Zdeňka Nerudová

Úvod

Mohlo by se zdát, že odborné posouzení věcné správnosti „románu z pravěku“ je jen ztráta času, nedůstojná věc, které by se vědec měl raději vyhnout. Vždyť kolik takových příběhů už bylo napsáno nebo nafilmováno a kolikrát jsme nad jejich „vědeckou přesností“ nešťastně vzdychali. A zde máme hodnotit příběh určený školním dítkám. A v tom právě tkví ono kouzlo. Strhující příběh o lidech z dávných dob s poznatky podanými tak mistrně, že si je musí zapamatovat i chronický repetent: sekera, Venus, mamuti, Kopčem... Nejen Štorchova kniha *Lovci mamutů*, ale i *Osada Havranů* nebo *Bronzový poklad*, vkusně doplněné Burianovými ilustracemi, bývaly povinnou školní četbou. Byť ve filmovém zpracování *Osady Havranů* hrál hlavní roli Havranpírka zbožňovaný Jiří Bartoška, *Lovce mamutů* jsem čítávala raději. Záměrně píši „čítávala“, protože společně s dalšími tituly patřila kniha k mým oblíbeným stálícím. A rovnou podotýkám, že občasně odkazy v textu na reálné archeologické nálezy, například vavřínového listu (vyobrazení viz Vělová et al. 2025, 83), mne – dítě školou povinné na prvním stupni – tehdy nepřestávaly udivovat. Když jsem posléze o mnoho desítek let

Introduction

One might think that evaluating the factual accuracy of a “prehistoric novel” is a waste of time—an unworthy task that a serious scholar should avoid. After all, countless such stories have been written or filmed, and how many times have we sighed in dismay at their so-called “scientific precision”? And now we are being asked to assess a story written for schoolchildren. Yet this is precisely where its magic lies. A gripping tale of people from long ago, filled with expertly woven details that even the most reluctant pupil is bound to remember: the axe, Venus, the mammoths, and our hero, Kopčem... Not only *Mammoth Hunters*, but also *The Raven Settlement* and *The Bronze Treasure*, all tastefully illustrated by Burian, used to be required school reading. Although *The Raven Settlement* film adaptation starred the much-adored Jiří Bartoška as Ravenfeather, I always preferred reading *Mammoth Hunters*. And I say “preferred” deliberately, because along with other titles, this book was one of my favourite and enduring companions. I should add that the occasional references in the text to real archaeological finds—like the laurel-leaf point (for image see Vělová et al. 2025, 83)—never ceased to amaze me as a young primary school pupil. Decades later, when I had the chance to summarise our knowledge of the

lovci se ukryjí nejprve na stromě, potom znovu v řece, kde využijí jako maskování starý okolo plovoucí kmen stromu. Uniknou tak šikovně, že Hadovi lovci věří, že na místě musela působit nějaká čarovná moc. V táboře jsou zatím smutní a čekají, zda se lovci vrátí s novým ohněm. Veverčák marně hledá svoji ochočenou husu a potuluje se po okolí. Zahledne vlky, jak útočí na pižmoně. Jednoho, od vlků hodně potřhaného, se pokouší chytit holýma rukama. Pižmoň má ale ještě hodně síly, a tak vleče Veverčáka cestou necestou, až nakonec s Veverčákem na hřbetě vběhne do tábořiště, kde Mamutík s lovci pižmoně zabije. Za svoji statečnost je Veverčák vyznamenán. Když nastane večer, Mamutík s lovci zachrání Huňáče a Zajíce před útokem medvěda, tlupa má opět oheň a spousty jídla. Po nějaké době se do ní vrací pohublý Rváč s druhy a díky dětem Cebíkovi a Broučkovi je do tlupy opět přijat. Jednoho dne se nalezne i ztracená ochočená Veverčákova husa.

Komentář ke čtvrté části

Čtenáři jistě neuniklo, že jsem ve čtvrtém díle nevyznačila nic, o čem bych se chtěla zmínit, protože jsem to buď nepovažovala za nutné, nebo se o daném tématu zmiňuji v jiném kontextu. Snad bych mohla jenom dodat, že kromě vlků, kteří měli rozkrást ulovenou kořist sobů, mohl Štorch stejně dobře zmínit

Altajský šaman s bubínkem před typickým obydlím nazývaným čadyr. Kolorovaná fotografie pořízená někdy v letech 1907–1911 fotografem Sergejem Ivanovičem Borisovem. Zdroj Library of Congress (<https://www.loc.gov/item/2018683804/>). Altai Shaman with Tambourine in Front of a Traditional Dwelling (Chaadyr). Colourised photograph taken sometime between 1907 and 1911 by photographer Sergei Ivanovich Borisov. Source: Library of Congress <https://www.loc.gov/item/2018683804/>.

Sova. In the end, Mamutík agrees to let Huňáč and Zajíc go and fetch new fire.

Huňáč manages to track down Had's tribe, and with Lasicka's help, he obtains fire. He tries to persuade her to return with him, but she no longer wants to go back to her original tribe.

On their return journey, Huňáč and Zajíc come across not only mammoth tracks, but also members of Had's group. In a frantic escape, they narrowly avoid a rhinoceros. First, they hide from the hunters up in a tree, then again in a river, where they cleverly use a floating tree trunk as camouflage. They manage to escape so effectively that Had's hunters believe some kind of magic must have been at work.

Back at the camp, everyone is anxious and waiting to see if the hunters will return with new fire. Veverčák searches in vain for his tamed goose and wanders the area. He sees wolves attacking a muskox and tries to catch one that has been badly wounded. But the animal still has a lot of strength and drags Veverčák through forest and thicket until, with Veverčák still clinging to its back, it stumbles into the camp. There, Ma-

Zdeněk Burian a Eduard Štorch: obrazy z pravěku v knize *Lovci mamutů*

Zdeněk Burian and Eduard Štorch: Images from prehistory in *The Mammoth Hunters*

Barbora Půtová

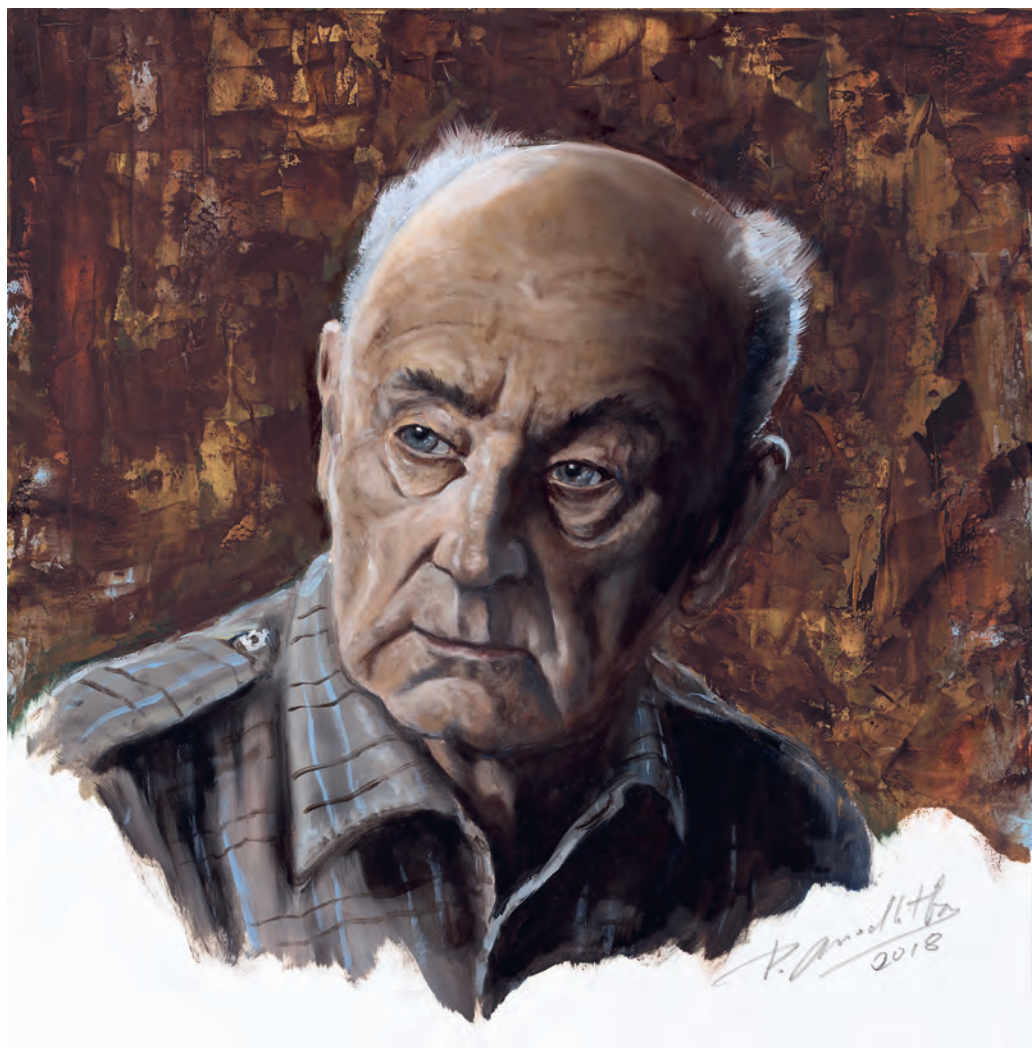
Zdeněk Burian a Eduard Štorch: hlavní a společné mezníky

Malíř, ilustrátor a autor vědeckých a didakticko-popularizačních ilustrací Zdeněk Burian představuje vůdčí osobnost umělecké rekonstrukce, která stanovila základní technické postupy a inspirační vlivy pro nastupující české i zahraniční tvůrce. V jeho díle vyústila umělecká rekonstrukce meziválečného období a zároveň se zformoval nový poválečný proud. Burian v průběhu svého života spolupracoval s několika odborníky v oborech archeologie, antropologie, paleoantropologie, zoologie nebo paleontologie, s nimiž v souladu s dobovými poznatky usiloval o vystižení přesnosti a správnosti ve ztvárnění konkrétního námětu (Půtová 2023, 2024). Burianovy umělecké rekonstrukce vedle aktuálního vědeckého poznání a adekvátnosti doprovází a plně charakterizuje živá a promyšlená kompoziční výstavba a dějová složka obrazu, smysl pro detail, realistické a věrné podání a zvládnutí mnoha technik malby a kresby. V umělecké rekonstrukci dokázal zachytit faunu a floru na široké časové ose od prekambria přes prvohory až po čtvrtohory, které zahrnují mladý paleolit (starší doba kamenná).

Zdeněk Burian and Eduard Štorch: Main and Common Milestones

Zdeněk Burian, a painter, illustrator and author of scientific and didactic illustrations, was a leading figure in artistic reconstruction. He established the basic technical procedures and inspired emerging Czech and foreign artists. His oeuvre marked the culmination of artistic reconstruction of the interwar period, and at the same time formed a new postwar trend. During his lifetime, Burian collaborated with several experts from the fields of archaeology, anthropology, palaeoanthropology, zoology and palaeontology, as he strove to portray accuracy and correctness in representations of a various subjects (Půtová 2023, 2024). Burian's artistic reconstructions are consistent with contemporary scientific knowledge, yet they are distinguished by a lively and sophisticated compositional construction, often including a narrative. The artist had an attention to detail, mastered various painting and drawing techniques and his works are characterised by faithful rendering. He was able to portray fauna and flora from a broad timeline spanning from the Precambrian through the Proterozoic to the Quaternary, encompassing the Upper Palaeolithic (the older Stone Age).

Burian's first encounter with Palaeolithic reconstruction occurred when he made illus-

Portrét Zdeňka Buriana, Petr Modlitba, olej na kartonu, 28,5 x 29 cm, 2018. © Vratislav Hnátek.

Portrait of Zdeněk Burian, Petr Modlitba, oil on cardboard, 28,5 x 29 cm, 2018. © Vratislav Hnátek.

trations for magazines and later books by Eduard Štorch, a writer, teacher and archaeologist, who carried out archaeological research in Prague and in the vicinity of Lobeč, the Mělník District and built his own archaeological collection (Kakáč 1986, Halířová, Vávrová, Linda 2022, Bláhová-Sklenářová, Vélová 2023). He attained a prominent position and popularity among his readers with a new type of short story – prehistoric novel.

První důležitý mezník v Burianově tvorbě rekonstrukcí paleolitu otevřely nejdříve časopisecké a následně knižní ilustrace pro spisovatele, pedagoga a archeologa Eduarda Štorcha. Prováděl archeologické výzkumy v Praze a v krajině kolem Lobče na Mělnicku a vybudoval si vlastní archeologickou sbírku (Kakáč 1986, Halířová, Vávrová, Linda 2022, Bláhová-Sklenářová, Vélová 2023). Výsadní postavení

Ekonomika doby kamenné: od reciprocity k tržnímu mechanismu

The Economy of the Stone Age: From Reciprocity to Market Mechanism

Václav Soukup

Vysoká škola ekonomická v Praze

Od přírody ke kultuře

Ekonomika zahrnuje široké spektrum předmětů, institucí a hospodářských činností spojených s výrobou, rozdělováním a spotřebou ekonomických statků, které jsou nezbytné k existenci každé lidské společnosti. Bylo tomu tak i v období pravěku, kdy byl výrobní způsob založený na sběru rostlinné potravy a lovu zvířat. Ekonomika byla již v té době nezastupitelnou materiální bází sociokulturních systémů.¹ O vzniku ekonomiky doby kamenné je ale možné mluvit až v období vzniku kultury jako nadbiologického způsobu adaptace našich evolučních předků k vnějšímu prostředí. Archeologickým dokladem zrození prvních kulturních technologií, jako součástí ekonomiky, jsou primitivní kamenné nástroje, jejichž prostřednictvím se pravěcí lidé začali vyčleňovat ze světa přírody. V průběhu kulturní evoluce příslušníci lidského rodu stále více proměňovali přírodu do podoby tzv. „druhé lidské pří-

From Nature to Culture

The economy encompasses a wide range of subjects, institutions, and economic activities related to the production, distribution, and consumption of economic goods essential for the existence of any human society. This was also true in prehistoric times when the mode of production was based on gathering plant food and hunting animals. Even at that time, the economy was an indispensable material foundation of socio-cultural systems.¹ However, we can only speak of the emergence of the Stone Age economy in the period when culture arose as a supra-biological way for our evolutionary ancestors to adapt to their external environment. The archaeological evidence of the birth of the first cultural technologies, as part of the economy, consists of primitive stone tools, through which prehistoric humans began to distinguish themselves from the natural world. During cultural evolution, members of the human lineage incre-

¹ Sociokulturní systémy zahrnují materiální produkty cílevědomé lidské práce (artefakty), naučené vzorce chování (sociokulturní regulativy) a sdílené myšlenky (kognitivní ideje), jejichž prostřednictvím se lidé adaptují k vnějšímu přírodnímu a sociálnímu prostředí.

¹ Socio-cultural systems include material products of purposeful human labor (artifacts), learned patterns of behavior (socio-cultural regulations), and shared ideas (cognitive concepts), through which people adapt to their external natural and social environment.

Souhrn

Kolektivní monografie *Nejen lovec mamutů. K poctě Eduardu Štorchovi* představuje různé výzkumné aspekty, tematické oblasti i tvůrčí období archeologa a spisovatele Eduarda Štorcha, od jehož úmrtí uplyne v roce 2026 sedmdesát let. Archeologii se začal věnovat roku 1902 v Mostě, pak pokračoval na severním předměstí Prahy (Libně a Bubny). Do výzkumu zapojoval své žáky, pro něž začal psát příběhy z pravěku. Za svého života se však nedočkal pochopení ani výrazného institucionálního uznání. Za Rakousko-Uherska byl kritizován z pozic klerikálů a současně se jeho úsilí popularizovat pravěk setkávalo s útoky z řad části odborné veřejnosti, za první republiky nevyhovovalo jeho socialistické smýšlení a po roce 1948 narážel na nejrůznější překážky poúnorového režimu. Ačkoliv vlastní dráhu archeologa na čas opustil a svoji sbírku v roce 1925 prodal do Národního muzea, jeho odkaz na poli dobrodružné literatury, pedagogiky i archeologie zůstává stále živý a nedostatečně zpracovaný.

Na tento odkaz navazuje i předkládaná kolektivní monografie, která přibližuje široký záběr Štorchova díla prostřednictvím čtyř odborných studií. První text *Dvoji Lobeč Eduarda Štorcha* (Jaromír Linda – Petr Kostrhun – Filip Krásný) přibližuje průzkum neolitické lokality Lobeč, který Štorch zahájil na konci 30. let 20. století. Odkrývá nepříliš známou etapu jeho života, při které úzce spolupracoval s archeologem Karlem Absolonem. O jejich kontaktech, vzájemné spolupráci a důležitosti připisované neolitickým nálezům z Lobče svědčí bohatá korespondence dnes uložená v Absolonově pozůstalosti v Moravském zemském muzeu. Studie *Lovci mamutů pod vědeckým drobnohledem* (Zdeňka Nerudová) komentuje Štorchovo nejznámější dílo *Lovci mamutů* z pohledu současné archeologie a etnologie. Od doby vzniku tohoto kultovního díla se však odborné poznání o poslední době ledové a jejich lovcích mamutů, jak bývali lidé kultury gravettieny nazýváni, v mnoha ohledech změnilo a aktualizovalo. Podobný záměr sleduje i navazující studie *Zdeněk Burian a Eduard Štorch: obrazy z pravěku v knize Lovci mamutů* (Barbora Půtová), v němž odhaluje společné mezníky spisovatele a malíře a jejich vzájemnou spolupráci počínající od 30. let 20. století. Hlavní těžiště textu pak spočívá v popisu a analýze obrazové podoby a proměny vydání *Lovců mamutů* ilustrovaných Burianem do roku 1989. Poslední volněji koncipovaný text *Ekonomika doby kamenné: od reciprocity k tržnímu mechanismu* (Václav Soukup) představuje současný pohled na kulturní evoluci našich dávných předků. Zároveň vyzdvihuje ekonomiku doby kamenné založenou po mnoho milionů let na sběru rostlinné potravy a na lovu.

Cílem knihy je představit odborné i širší veřejnosti nejenom různé aspekty a kapitoly Štorchova díla, ale i revidovat, rozšířit a dokreslit dosavadní pohled české archeologie, antropologie a historiografie na tuto nonkonformní osobnost a její badatelský rozsah a zčásti zapomenuté aktivity.

Summary

Not Just a Mammoth Hunter: In Honour of Eduard Štorch is a collective monograph presenting a wide range of research aspects, thematic areas, and creative phases in the work of the archaeologist and writer Eduard Štorch, seventy years after his death (2026). Štorch began his engagement with archaeology in 1902 in Most and later continued his research in the northern suburbs of Prague (Libeň and Bubny). He actively involved his pupils in his archaeological research and began writing stories from prehistoric times specifically for them. During his lifetime, however, Štorch did not gain broader understanding or significant institutional recognition. During the Austro-Hungarian Empire, he was criticised from clerical circles: during the First Czechoslovak Republic his socialist views were not welcome; and after 1948, his efforts to popularise prehistory met with criticism from parts of the professional public. Although he temporarily withdrew from archaeology and sold his collection to the National Museum in 1925, his legacy in the fields of adventure literature, pedagogy, and archaeology remains alive and insufficiently explored.

This legacy is continued in the present collective monograph, which offers a comprehensive overview of Štorch's oeuvre through four scholarly studies. The first contribution, *Eduard Štorch's Two-faced Lobeč* (Jaromír Linda – Petr Kostrhun – Filip Krásný), focuses on the exploration of the Neolithic site of Lobeč, initiated by Štorch in the 1930s. The study reveals a lesser-known period of his life, during which he met the archaeologist Karel Absolon. Their contacts, mutual collaboration, and the significance attributed to the Neolithic finds from Lobeč are documented in extensive correspondence now stored in Absolon's estate at the Moravian Museum. *Mammoth Hunters Under the Microscope* (Zdeňka Nerudová) is a study commenting on Štorch's best-known work, *Lovci mamutů* (The Mammoth Hunters), from the perspective of contemporary archaeology and ethnology. Since the publication of this cult novel, expert knowledge of the last Ice Age and its mammoth hunters – as the people of the Gravettian culture were traditionally known – has been substantially revised and updated. A similar approach is adopted in the subsequent study *Zdeněk Burian and Eduard Štorch: Images from Prehistory in The Mammoth Hunters* (Barbora Půtová), which explores the shared milestones of the writer and the painter, as well as their collaboration beginning in the 1930s. The main focus of the text lies in the description and analysis of the visual form of *The Mammoth Hunters* and the transformation of its editions illustrated by Burian up to 1989. The final, more loosely conceived contribution, *The Economy of the Stone Age: From Reciprocity to Market Mechanism* (Václav Soukup), presents a contemporary view of the cultural evolution of our ancient ancestors. At the same time, it highlights the Stone Age economy, which for many millions of years was based on gathering plant food and hunting.

The aim of the book is to present to both specialists and the wider public not only various aspects and chapters of Štorch's work, but also to revise, expand, and refine the existing perspectives of Czech archaeology, anthropology, and historiography on this nonconformist figure, his research scope, and his partly forgotten activities.

Nejen lovec mamutů
K poctě Eduardu Štorchovi

Not Just a Mammoth Hunter
In Honour of Eduard Štorch

Editor: Petr Kostrhun

Texty: Petr Kostrhun, Filip Krásný, Jaromír Linda,
Zdeňka Nerudová, Barbora Půtová, Václav Soukup

Foto: Archiv Ústavu Anthropos MZM, Filip Krásný, Jaromír Linda,
Zdeňka Nerudová, Library of Congress, LA PNP, The Israel Museum

Ilustrace: Jean Clottes, Élisabeth Daynés, Zdeněk Daněk,
Dědici Zdeňka Buriana / Zdeněk Burian's heirs, Vratislav Hnátek,
Petr Modlitba, John Sibbick

Překlady: Vít Prošek (Eduard Štorch's Two-faced Lobeč,
Zdeněk Burian and Eduard Štorch: Images From Prehistory
In The Mammoth Hunters), Robin Alexander Smith (Mammoth Hun-
ters Under the Microscope)

Jazyková úprava: Jan Táborský (Lovci mamutů pod vědeckým drobnohledem)

Grafická úprava a sazba: Michaela Tomsová

Obálka: Michaela Tomsová

Vydavatel: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, Brno 659 37

Tisk: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, Brno 659 37

Brno 2025

Vydání první

ISBN 978-80-7028-639-5